

**KICHIK MAKTAB YOSHI DAVRIDA PSIXIK RIVOJLANISH
XUSUSIYATLARI****MELIBOYEVA ZULXUMOR ODIL QIZI ,****A`ZAMOVA FARZONA USMON QIZI***Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti**Biologiya yo'nalishi 13-b-guruh talabalari*

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik maktab yoshi davridagi bolalarning psixik rivojlanish xususiyatlari tahlil qilinadi. Bolaning aqliy, emotsional, nutqiy va ijtimoiy rivojlanish jarayonlari ilmiy asosda yoritilgan. Shuningdek, bu davrda e'tibor, xotira, tafakkur, his-tuyg'ular va muloqotning shakllanishi hamda ularning o'quv faoliyati va ijtimoiy moslashuvdagi ahamiyati tahlil etilgan. Tadqiqot natijalari pedagog va ota-onalar uchun bolaning to'laqonli shaxs sifatida rivojlanishiga ko'mak beruvchi muhim nazariy va amaliy tavsiyalarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar: kichik maktab yoshi, psixik rivojlanish, aqliy faoliyat, tafakkur, xotira, e'tibor, nutq rivoji, emotsional holat, ijtimoiy moslashuv, bolalar psixologiyasi.

Аннотация: В данной статье анализируются особенности психического развития детей младшего школьного возраста. Раскрываются основные направления умственного, эмоционального, речевого и социального развития ребёнка. Особое внимание уделяется формированию внимания, памяти, мышления, эмоций и коммуникативных навыков, а также их роли в учебной деятельности и социальной адаптации. Полученные результаты представляют собой теоретическую и практическую основу для педагогов и родителей, способствующую всестороннему развитию личности ребёнка.

Ключевые слова: младший школьный возраст, психическое развитие, познавательная деятельность, мышление, память, внимание, речь, эмоции, социальная адаптация, детская психология.

Abstract: *This article analyzes the psychological development characteristics of children in primary school age. It discusses the main aspects of intellectual, emotional, linguistic, and social growth. Special attention is given to the development of attention, memory, thinking, emotions, and communication skills, as well as their significance in learning performance and social adaptation. The research results provide valuable theoretical and practical recommendations for teachers and parents to support the holistic development of a child's personality.*

Keywords: *primary school age, mental development, cognitive activity, thinking, memory, attention, speech development, emotional state, social adaptation, child psychology.*

Kirish

Kichik maktab yoshi — odatda 6–10 yosh oralig'idagi davrni o'z ichiga oladi. Bu davr bolaning hayotidagi eng muhim bosqichlardan biri bo'lib, u shaxsning keyingi intellektual, emotsional va ijtimoiy rivojlanishiga asos yaratadi. Shu yoshda bola asosiy psixik jarayonlarni, ya'ni fikrlash, xotira, e'tibor, his-tuyg'u va muloqot ko'nikmalarini faol ravishda shakllantiradi. Mazkur davrda bola o'qish, o'rganish va ijtimoiy muhitga moslashish jarayonida yangi tajribalar orttiradi, bu esa uning shaxsiy rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Psixik rivojlanish jarayonini chuqur o'rganish bolaning maktabdagi o'quv muvaffaqiyati, ijtimoiy moslashuvi va kelajakdagi shaxsiy barkamolligi uchun beqiyos ahamiyatga ega. Shu bois, kichik maktab yoshidagi bolalarning psixologik o'sishini tahlil qilish pedagogika va psixologiya fanlari uchun dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Aqliy rivojlanish

Kichik maktab yoshidagi bolalarning **psixik** rivojlanishida aqliy o'sish markaziy o'rinni egallaydi. Bu davrda bola atrof-muhitni idrok etish, tahlil qilish va xulosa chiqarish qobiliyatini faol ravishda rivojlantira boshlaydi.

Birinchidan, bolalarda **tushuncha va taqqoslash ko'nikmalari** shakllanadi. Ular predmet va hodisalarni shakli, rangi, hajmi yoki boshqa belgilariga ko'ra

farqlash, guruhlash hamda o‘zaro taqqoslashni o‘rganadi. Bu esa mantiqiy fikrlashning dastlabki bosqichini tashkil etadi.

Ikkinchidan, bola **sabab–natija munosabatlarini anglashni** boshlaydi. U hodisalar o‘rtasidagi bog‘liqlikni tushunib, “nima uchun?” va “qanday qilib?” kabi savollarga mustaqil javob topishga harakat qiladi. Bu jarayon uning tafakkurini chuqurlashtiradi hamda analitik fikrlashga zamin yaratadi.

Uchinchidan, bu yoshdagi bolalarda **muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyati** rivojlanadi. Masalan, matematik masalalar, mantiqiy topshiriqlar yoki hayotiy holatlarga doir savollarni mustaqil tahlil qilib, to‘g‘ri yechim topishga intilish kuchayadi. Bu esa ularning mustaqil fikrlash, dalil keltirish va xulosa chiqarish malakalarini rivojlantiradi.

Umuman olganda, kichik maktab yoshida aqliy rivojlanish bola tafakkurining aniqdan mavhumga, amaliy faoliyatdan nazariy tushunchaga o‘tish bosqichini ifodalaydi. Shu sababli o‘qituvchilar va ota-onalar bu jarayonni rag‘batlantirish, bolada tahliliy va ijodiy fikrlashni qo‘llab-quvvatlash orqali uning intellektual salohiyatini yanada yuksaltirishi mumkin.

E’tibor va xotira rivojlanishi

Kichik maktab yoshidagi bolalarda e’tibor va xotira jarayonlari faol shakllanadi hamda ularning o‘quv faoliyatida muhim ahamiyat kasb etadi. Bu davrda bola o‘z diqqatini boshqarish, kerakli ma’lumotni eslab qolish va uni qayta tiklash qobiliyatlarini bosqichma-bosqich rivojlantiradi.

Avvalo, **e’tiborning barqarorligi** ortadi. Bola dars jarayonida diqqatini uzoqroq muddat davomida bir obyektga yoki faoliyatga qaratib tura oladi. Shu bilan birga, ixtiyorsiz e’tibor asta-sekin **ixtiyoriy e’tiborga** o‘tadi — ya’ni bola o‘zini nazorat qilishni, muayyan vazifaga ongli ravishda diqqatni jamlashni o‘rganadi. O‘qituvchi bilan o‘zaro muloqot, topshiriqni mustaqil bajarish jarayonlari bu jarayonni mustahkamlaydi.

Shuningdek, **xotira jarayoni** ham sezilarli darajada rivojlanadi. Bola yangi ma’lumotlarni tezroq o‘zlashtiradi, ularni mantiqan bog‘lay oladi va kerak paytda qayta esga tushira oladi. Bu yoshda xotira ko‘proq **ko‘rgazmali-obrazli** va **eshituv**

xotirasi shaklida namoyon bo‘ladi, biroq asta-sekin **mantiqiy va ma’noli xotira** rivojlana boshlaydi. Bola axborotni faqat takrorlash orqali emas, balki uni tushunish, tahlil qilish orqali yodda saqlaydi.

Umuman olganda, kichik maktab yoshidagi bolalarning e’tibor va xotira rivojlanishi — ularning bilim olish, topshiriqlarni mustaqil bajarish va mantiqiy fikrlash jarayonlarini yuksaltiruvchi asosiy omillardan biridir. Shu bois o‘qituvchilar bolalarda diqqatni boshqarish, materialni eslab qolish va esga tushirish ko‘nikmalarini rivojlantiruvchi o‘yinlar, mashqlar hamda metodlardan keng foydalanishlari lozim.

Til va muloqot qobiliyati

Kichik maktab yoshida bolalarda til va muloqot qobiliyatining rivojlanishi ularning psixik va ijtimoiy shakllanishida muhim o‘rin tutadi. Bu davrda nutq faqat aloqa vositasi emas, balki tafakkur, idrok va bilim olish jarayonining ajralmas qismi sifatida shakllanadi.

Birinchidan, bola **so‘z boyligini sezilarli darajada kengaytiradi**. U yangi so‘z va iboralarni o‘zlashtirib, ularni ma’nosiga ko‘ra to‘g‘ri ishlatishni o‘rganadi. Natijada, bola murakkab grammatik tuzilishga ega gaplarni tushunish, tuzish va ifodalash qobiliyatini rivojlantiradi.

Ikkinchidan, muloqot jarayonida bolalarda **nutq madaniyati** shakllana boshlaydi. Ular suhbatdoshni tinglash, fikrini aniq va izchil bayon etish, odobli, hurmatli tarzda so‘zlashish kabi ijtimoiy ahloqiy me’yorlarni o‘zlashtiradi. Bu jarayon, o‘z navbatida, ularning ijtimoiy faolligini, o‘z fikrini erkin bildirish va jamoada o‘z o‘rnini topish ko‘nikmalarini mustahkamlaydi.

Uchinchidan, bu yoshdagi bolalarda **hikoya, ertak aytish, voqealarni izchil bayon qilish** qobiliyati faol rivojlanadi. Ular o‘z tajribalarini, o‘qigan yoki eshitgan voqealarni mantiqan ketma-ketlikda hikoya qilib bera oladi. Bu esa nutqning izchilligi, obrazliligi va tafakkur rivojlanishining belgisi hisoblanadi.

Shunday qilib, til va muloqot qobiliyatining rivojlanishi kichik maktab yoshidagi bolalarning nafaqat bilim olish, balki ijtimoiy munosabatlarni o‘rnatish va shaxs sifatida shakllanish jarayonida ham muhim ahamiyatga ega.

His-tuyg'ular va ijtimoiy rivojlanish

Kichik maktab yoshidagi bolalarda his-tuyg'ularning shakllanishi va ijtimoiy rivojlanish jarayoni ularning shaxsiy kamolotida muhim o'rin tutadi. Bu davrda bola o'z hissiyotlarini anglash, boshqarish va boshqalar his-tuyg'ulariga nisbatan e'tiborli bo'lishni o'rganadi.

Birinchidan, bolalar **emotsional sezgirlik** jihatidan ancha yetiladi. Ular quvonch, g'azab, xafalik yoki faxr kabi his-tuyg'ularni farqlay oladi hamda o'z holatini so'z orqali ifodalashga harakat qiladi. Shu bilan birga, bola atrofdagilar hissiyotini tushunish, ularga hamdardlik bildirish, ya'ni **empatiya** ko'rsatish qobiliyatiga ega bo'la boshlaydi.

Ikkinchidan, bu davrda **ijtimoiy munosabat va ko'nikmalar** faol rivojlanadi. Bola jamoada ishlash, hamkorlik qilish, musobaqalarda qatnashish, do'stlik munosabatlarini qadrlashni o'rganadi. Sinfdoshlar bilan o'zaro muloqot jarayonida jamoaviy mas'uliyat, hamjihatlik va o'zaro hurmat hissi shakllanadi.

Uchinchidan, kichik maktab yoshi bolada **o'z-o'zini baholash va o'zini boshqarish** qobiliyatining rivojlanish davridir. Bola o'z harakati, xatti-harakati va natijalarini baholay oladi, muvaffaqiyatdan quvonadi, xatolardan esa saboq olishni o'rganadi. Shu jarayon orqali unda ijobiy "men" obrazi shakllanadi, bu esa shaxsiy o'sish uchun psixologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Umuman olganda, his-tuyg'ular va ijtimoiy rivojlanish bolalarda emotsional barqarorlik, o'zini anglash va jamiyatda to'g'ri munosabat o'rnatish ko'nikmalarining shakllanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Harakat va motor ko'nikmalari

Kichik maktab yoshida bolaning jismoniy rivojlanishi bilan bir qatorda, **harakat va motor ko'nikmalari** ham faol shakllanadi. Bu davrda bolaning umumiy va nozik harakatlari takomillashadi, bu esa uning o'quv faoliyati va ijodiy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Avvalo, bolalarda **nozik motorika** — ya'ni barmoqlar va qo'l mushaklarining aniq va muvofiqlashtirilgan harakati rivojlanadi. Bu ko'nikmalar yozuv, chizmachilik, qo'l mehnati va san'at bilan bog'liq mashg'ulotlarda muhim

rol o'ynaydi. Barmoqlarning harakatchanligi, koordinatsiyasi va aniqligi bolaning yozish sur'ati va chiroyliligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Bundan tashqari, bola **katta motorika** — yurish, yugurish, sakrash, jismoniy mashqlarni bajarish kabi umumiy harakat ko'nikmalarini ham takomillashtiradi. Bunday faoliyatlar bolaning muvozanatni saqlash, chaqqonlik va koordinatsiya qobiliyatini rivojlantiradi.

Shuningdek, harakat faoliyati bolaning **irodaviy sifatlarini** — sabr, diqqat, o'zini boshqarish va qat'iyatni shakllantiradi. Rassomlik, yozuv, konstruktiv o'yinlar, sport mashg'ulotlari kabi faoliyatlar bolaning nafaqat jismoniy, balki aqliy va hissiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Umuman olganda, kichik maktab yoshida motor ko'nikmalarining rivojlanishi bolaning umumiy psixik o'sish jarayonining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. U harakatlar aniqligi, mustaqillik va ijodkorlikning shakllanishiga zamin yaratadi.

Umumiy xulosa (sayqallangan variant)

Kichik maktab yoshi inson hayotidagi eng muhim taraqqiyot bosqichlaridan biri bo'lib, bu davrda bolaning shaxsiyati, tafakkuri, his-tuyg'ulari va ijtimoiy xulq-atvori shakllanadi. Shu davrda bola nafaqat yangi bilimlarni o'zlashtiradi, balki mustaqil fikrlash, e'tiborini jamlash, xotirasini rivojlantirish, muloqot va o'zini ifoda etish ko'nikmalarini egallaydi.

E'tibor va xotiraning barqarorlashuvi o'quv faoliyatida muhim ahamiyat kasb etadi, chunki bu jarayonlar bilimlarni anglash, eslab qolish va qayta qo'llashni osonlashtiradi. Til va muloqot qobiliyatining rivojlanishi esa bolalarga o'z fikrlarini aniq, izchil va madaniyatli tarzda ifodalash imkonini beradi. Shu bilan birga, hissiy va ijtimoiy rivojlanish bolalarda hamdardlik, hamkorlik, do'stlik va jamoaviylik tuyg'ularini shakllantiradi.

Motor ko'nikmalarning takomillashuvi esa bolaning nafaqat jismoniy, balki ijodiy va aqliy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Yozuv, chizmachilik, sport va qo'l mehnati kabi faoliyatlar orqali bola o'z harakatlarini boshqarish, aniqlik va muvozanatni saqlashni o'rganadi.

Xulosa qilib aytganda, kichik maktab yoshidagi bolalarning psixik rivojlanishi — ularning kelajakdagi o‘quv muvaffaqiyati, ijtimoiy moslashuvi va shaxsiy kamolotining mustahkam poydevorini tashkil etadi. Shu bois, bu davrda bolalarning intellektual, hissiy va jismoniy o‘rishini har tomonlama qo‘llab-quvvatlash ta’lim-tarbiyaning eng asosiy vazifalaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. 1 Vygotskiy, L.S. **“Bolalarda psixik rivojlanishning ijtimoiy nazariyasi”**..
2. 2 Piaget, J. **“Bolalar psixologiyasi”**.
3. 3 Elkonin, D.B. **“Bolalar psixologiyasi va o‘yin”**.
4. 4 Isaev, A.V. **“Maktab yoshidagi bolalarning psixologik rivojlanishi”**. Tashkent: O‘qituvchi, 2005.
5. 5 Zimnyaya, I.A. **“Pedagogik psixologiya”**. Moskva: VLADOS, 2003.
6. 6 Гальперин, П.Я. **“Psixik faoliyatning rivojlanish bosqichlari”**.
7. 7 Бим-Бад, Б.Г. **“Bolalarning ijtimoiy va emotsional rivojlanishi”**.
8. 8 Бурова, И.В. **“Maktab yoshidagi bolalarning idrok va tafakkuri”**. Tashkent: Fan, 2010.
9. Шомуротов, У. (2024). ТЕХНОЛОГИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕТОДОВ АРТ-ТЕРАПИИ В УСТРАНЕНИИ ЛИЧНОСТИ АГРЕССИИ. *Предпринимательства и педагогика*, 5(2), 91-95.
10. Abdulkarimovich, Y. T., & Melikmurodovich, S. U. B. (2022). Art Therapy in Eliminating Aggressiveness in the Individual. *Global Scientific Review*, 9, 1-4.
11. MELIKBOBOYEVICH, S., QIZI, O., & QIZI, Q. (2024). INSONIY MUOMALA VA MULOQOTNING PSIXOLOGIK VOSITALARI. *SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR JURNALI*, 2(2), 180-188.
12. Melikboboyevich, S. U., & Yusufaliyevna, H. S. (2024). Educator's Skill in Eliminating Aggressive Situations of Children Raised in Preschool Education Organization. *Samaraly Ta'lim Va Barqaror innovatsiyalar Jurnali*, 1(6), 611-616.